

Sygn. akt II CZ 1/17

POSTANOWIENIE

Dnia 7 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku M.R.
przy uczestnictwie [...] o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 7 marca 2017 r.,
zażalenia uczestniczki postępowania S. T.
na postanowienie Sądu Okręgowego w P.
z dnia 10 sierpnia 2016 r., sygn. akt IV Ca .../16,

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego Sądowi, który wyda orzeczenie
kończące postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 sierpnia 2016 r. Sąd Okręgowy w P. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w G. z dnia 17 marca 2016 r. i przekazał temu sądowi do ponownego rozpoznania sprawę o stwierdzenie nabycia spadku po E. T., zmarłym dnia 11 stycznia 2015 r. z wniosku M. R. z udziałem [...].

W zażaleniu złożonym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. skarżąca uczestniczka postępowania S. T. zarzuciła naruszenie: art. 381 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i brak pominięcia faktów i dowodów powołanych w apelacji wnioskodawczyni, mimo że mogły być one powołane przed sądem pierwszej instancji; art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez jego błędne zastosowanie wyrażające się w uchyleniu zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

Zmiana art. 386 § 4 k.p.c., dokonana ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 48, poz. 554) jednoznacznie zróżnicowała podstawy orzeczenia kasatoryjnego, dostosowując je do przyjętej konstrukcji apelacji pełnej *cum beneficio novorum*. Następcza wykładnia celowościowa, związana z wprowadzeniem zażalenia do Sądu Najwyższego na orzeczenie sądu drugiej instancji o uchyleniu i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, oraz aksjologia leżąca u podstaw nowego rozwiązania prowadzą do wniosku, że, w wypadku zasadności zarzutów apelacji, podstawowym sposobem rozstrzygnięcia powinno być orzeczenie reformatoryjne, którym sąd drugiej instancji zastąpi orzeczenie sądu pierwszej instancji (art. 386 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c., poza wypadkami określonymi w § 2 i § 3, sąd może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nie rozpoznania istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Alternatywa rozłączna wskazuje na samodzielny charakter i wyraźne przeciwstawienie obu podstaw wydania orzeczenia kasatoryjnego przez sąd odwoławczy. Oznacza to, że nierozpoznanie istoty sprawy nie może polegać na wadliwym ustaleniu podstawy faktycznej rozstrzygnięcia będącego następstwem zaniechania prowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w części,

uchybień związanych z przeprowadzeniem tego postępowania bądź oceny dowodów (por. zachowujące w tym zakresie aktualność wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 1998 r., I CKN 804/97, nie publ., z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 145/00, nie publ., z dnia 2 października 2002 r., I PKN 482/01, nie publ.). Dopuszczenie do pośredniej oceny prawidłowości postępowania dowodowego poprzez pierwszą przesłankę kasatoryjną, tj. nierozpoznanie istoty sprawy, zagrażałoby obejściem kolejnej, wyznaczonej koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, a nie w części. W obecnym stanie prawnym usunięcie wadliwości lub uzupełnienie postępowania dowodowego, nawet w znacznym zakresie, bez względu na ich znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia, powinno w zasadzie nastąpić w postępowaniu drugoinstancyjnym, z ograniczeniami wynikającymi z art. 381 k.p.c. lub przepisów szczególnych (prekluzja procesowa). Mając na względzie wyjątkowy charakter norm zawartych w art. 386 § 4 k.p.c. i art. 394¹ § 1¹ k.p.c., stanowiącego wyjątek od zasady dwuinstancyjności, judykatura opowiada się za zawężeniem kontroli do oceny prawidłowości podstawy kasatoryjnej wskazanej wprost (z koncesją dotyczącą nieważności postępowania). Przemawia za tym zasada nie dopuszczająca rozszerzającej wykładni przepisów o charakterze wyjątkowym (*exceptiones non sunt extendendae*).

Przyczyną uchylenia postanowienia Sądu Rejonowego była znacząca zmiana twierdzeń wnioskodawczyni, która poniosła zarzut nieważności testamentu oparty na twierdzeniu o stanie spadkodawcy wyłączającym możliwość świadomego powzięcia i wyrażenia woli. Na okoliczność tę powołała dowody, które sąd drugiej instancji dopuścił, wskazując na uzasadnione przyczyny usprawiedliwiające opóźnienie, aczkolwiek nie przeprowadził. W odpowiedzi na apelację uczestniczka zaprzeczyła twierdzeniom wnioskodawczyni i zgłosiła dalsze wnioski dowodowe. Sąd drugiej instancji stwierdził, że dotychczasowe postępowanie ograniczyło się do złożenia zapewnienia spadkowego, zatem konieczne jest uchylenie zaskarżonego orzeczenia w celu przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości i rozpoznania istoty sprawy, wyrażającej się w zbadaniu, czy doszło do sporządzenia ważnego testamentu czy nastąpiło nabycie spadku z ustawy.

Odwołał się ponadto do rozszerzonego zakresu kognicji sądu spadku, który z urzędu bada kto jest spadkobiercą (art. 670 k.p.c.).

Ograniczony zakres postępowania zażaleniowego, w którym nie bada się prawidłowości czynności procesowych sądu podjętych dla rozstrzygnięcia co do istoty sprawy ani jego poglądu na temat wykładni prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie, nie zezwala na ocenę zasadności stanowiska zajętego w tym przedmiocie (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2014 r., II CZ 117/13). Badaniu podlega zatem jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd drugiej instancji określonej sytuacji procesowej jako podstawy kasatoryjnej, (tak: Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniu z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, nie publ., postanowieniu z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, nie publ., z dnia 12 lutego 2014 r., IV CZ 120/13). W szczególnych okolicznościach sprawy zgodzić się należy z powyższą kwalifikacją. Zauważyć ponadto należy, że wprowadzie uchylenie postanowienia na podstawie art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nie ma charakteru obligatoryjnego, ale jego wykładnia musi być dokonana z uwzględnieniem konstytucyjnej zasady zapewnienia przynajmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2016 r., III CSK 172/15, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2016 r., II CZ 99/16).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c. oddalił zażalenie, pozostawiając, zgodnie z art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c., orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego sądowi który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

jw

kc